

Op de vlucht voor de nazi's

Op 13 april 1942 klom de zevenjarige joodse Nederlander Alexander Silbiger achterop de fiets van zijn moeder voor een tocht die hem via Frankrijk, Spanje, Trinidad en Jamaica naar Curaçao zou voeren. Lex hoorde bij een groep van 125 joodse vluchtelingen, de laatsten die de Antillen wisten te bereiken. Evenveel vluchtelingen waren hem al voorgedaan. Hijzelf en zijn familie konden eindelijk van hun vrijheid genieten op dit voor hen wonderlijke eiland, maar veel andere joodse vluchtelingen werden op de Antillen achter prikkeldraad of onder huisarrest geplaatst. 'Welke ironie van het lot, uit Duitsland verdreven, vermoord en geslagen; ... heden opgesloten met dezelfde misdadigers die Europa verwoesten...', schreef één van hen aan de plaatselijke rabbijn over de NSDAP-sympathisanten waarmee hij een slaapbarak deelde.

Hoe was het mogelijk dat men op de Antillen nazi's en joodse vluchtelingen aanvankelijk over één kam schoor en beide groepen tot in het laatste jaar van de oorlog als mogelijke vijanden zag?

Oscar Lansen hoopt binnen afzienbare tijd op deze vraag te promoveren.

Op verzoek van Kleio hier een kort overzicht van de problematiek.

PROCLAMATIE

van den 10den Mei 1940.

DE GOUVERNEUR VAN CURAÇAO

Brengt ter kennis van een ieder, wien zulks aangaat, dat als deel van het Koninkrijk ook Curaçao betrokken is in den oorlog met het Duitse Rijk, doch dat de internationale politieke status van dit gebied overigens dezelfde blijft als voorheen.

Het hier gevestigde gezag is besloten en in staat op den bestaanden voet van het bewind te blijven waken over het rechtsgebied zoo te land als ter zee.

Hulp daartoe zal -- van welke zijde ook geboden -- als onwelkom worden afgewezen.

De Gouverneur van Curaçao,

G. J. J. Wouters.

Oscar Lansen geeft geschiedenis aan de lerarenopleiding van de University of Charlotte in North Carolina/USA.

De benoeming van Adolf Hitler tot rijkskanselier in januari 1933, de Kristallnacht in november 1938 en de annexatie van Oostenrijk, Bohemen en Moravië veroorzaakten een vloedgolf van joodse vluchtelingen op zoek naar een veilig heenkomen. Hoewel Latijns-Amerika niet hun eerste keuze was, zouden vanaf 1931 meer dan 93.000 mensen daar onderdak vinden.

In Zuid-Amerika kon men ze wel gebruiken. Daar ontwikkelde zich een moderne industrie en was er dus een grote behoefte aan vaklieden. Ondanks toenemend antisemitisme bij de lokale bevolking werd tot kort voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog een groot aantal hoog gekwalificeerde Duitse en Oostenrijkse joden toegelaten. Velen hadden, gezien de ontwikkelingen in Duitsland, in Nederland legaal of illegaal hun visum afgewacht. Het lag daarom voor de hand dat zij na de ontvangst van hun vrijbrief met een van de schepen van de Koninklijke Nederlandsche Stoomboot Maatschappij (KNSM) naar Latijns-Amerika afreisden.

De Antillen in de jaren dertig

De Nederlandse Antillen lagen op de route van de KNSM.

Al in 1634 waren de eilanden door Johannes van Walbeek en Pierre Le Grand voor de West-Indische Compagnie bezet voor plantagedoeleinden, maar Curaçao en in mindere mate Aruba floreerden pas in de negentiende en twintigste eeuw. Dit is te danken aan de activiteiten van joodse immigranten uit Brazilië en Amsterdam, die van Willemstad een regionaal handels-, scheepvaart-, bank- en verzekeringscentrum gemaakt hadden. J.A. Jesurum en familie hadden bijvoorbeeld tussen 1843 en 1875 meer dan 100 schepen die vanaf de drie dokken in Willemstad een gebied van Venezuela tot New York City bevoeren. Deze familie, vaak de kleine Rothschilds van de Caraïben genoemd, had de exclusieve handelsrechten met Venezuela en financierde President Falcón's regering in ruil voor de opbrengst van 's lands douanerechten.

Daarnaast gingen Amerikaanse en Nederlandse oliemaatschappijen

Antilliaanse schutters van de kustbatterij Steenwijk op Curaçao. Eind 1941 arriveerden Amerikaanse militairen voor de bescherming van de olie-installaties. (Foto uit: Liesbeth van der Horts, Wereldoorlog in de West. Verloren Hilversum 2004.)

ertoe over om op de eilanden raffinaderijen te bouwen, die de Amerikaanse markt konden voorzien van een continue en voordelige stroom van aardolieproducten door de bewerking van de olie van het politiek instabiele Venezuela.

Door deze activiteiten was op de eilanden een redelijk welvarende, multiculturele en tamelijk tolerante samenleving ontstaan. Hoewel de Europees-Nederlandse elite een traditioneel autoritair koloniaal bewind voerde, werd zij de facto politiek door de olie-industrie, en in mindere mate economisch-commercieel door de welvarende sefardisch-joodse gemeente beïnvloed.

Deze oudste en jarenlang invloedrijkste joodse gemeente op het westelijk halfrond, had zich sinds 1933 voor hun Europese broeders en zusters ingezet met genereuze donaties aan het Comité Joodsche Vluchtelingen in Amsterdam en zionistische projecten in Nederland. Maar tegen 1938 was de hulpverlening geheel naar het eigen gebied verschoven als gevolg van het snel toenemende aantal joodse vluchtelingen op schepen die Willemstad voor bunkering aandedden.

Vooroordelen

Dit wilde niet zeggen dat deze joodse gemeente zich actief voor de toelating van de vluchtelingen tot de Antillen inzette. Vaak was het tegendeel het geval. De sefardische gemeente beschouwde de Oost-Europese joden, *Polacos* in de volksmond

ook al kwamen velen niet uit Polen, als een vreemd element binnen de joodse samenleving. Het waren mensen uit een lager sociaal milieu, voor het merendeel kleine handelaren, en hun mentaliteit en asjkenazische levensstijl waren voor de Curaçaose sephardim té vreemd. Toen men er eenmaal zeker van was dat de eigen familieleden mochten immigreren, steunde de joodse elite gouverneur Wouters' afwerende houding jegens vluchtelingen.

Hulpactie voor Nederlandse vluchtelingen. Het geld werd deels pas na de oorlog uitgegeven bij gebrek aan oorlogsvluchtelingen.

Wouters, een ex-militair en oud-burgemeester van Eibergen, was in 1936 tot gouverneur benoemd om de Antillen tegen plaatselijke politieke onrust te beschermen.¹ Hij wilde pertinent geen vluchtelingen op de eilanden: Aruba en Curaçao floreerden vanwege olieraffinage en handel en dat wilde de gouverneur zo houden. De chaotische situatie die zich sinds 1933 in Nederland had ontwikkeld was hem welbekend. *'Curaçao is geen deportatieoord voor ongewenste elementen!'*, beet hij het kabinet toe.

Gouverneur G.J.J. Wouters

Wouters zei de plaatselijke gouvernementsarts en vluchtelingenactivist Chris Engels wel dat hij geen vluchtelingen wilde hebben, omdat ze *'de mensen hier wel eens een heel slecht voorbeeld kunnen geven'*, maar de werkelijke reden voor zijn houding kwam naar buiten toen hij weigerde tijdelijk 115 Tjechische vluchtelingen op te nemen. *'Het is maar al te duidelijk dat zij nimmer van hier zullen weggaan'*, aldus de gouverneur.

Voor de oorlog begon had het gouvernement van Curaçao zodoende slechts zes vluchtelingen in de ware zin van het woord toegelaten; allen bovendien bij hoge uitzondering. In 1938 mocht de Oostenrijker Julius

Benesh met zijn vrouw en ouders van Wenen naar Willemstad verhuizen. Dr. Benesh was al van 1922 tot 1928 gouvernements- en huisarts op Curaçao geweest; het eiland had gebrek aan medisch personeel. Dr. Govert Ginsberg, een advocaat bij de Nederlandse Hoge Raad met een Duitse vader en Nederlandse moeder had, nadat hem het Duitse staatsburgerschap was ontzegd, een Nederlands paspoort voor vreemdelingen gekregen. Toen Ginsberg in 1939 toegang tot Haïti werd geweigerd liet Wouters hem vanwege zijn papieren en sociale status tot de Antillen toe.

De laatste (niet joodse) vluchteling was dr. Claus Winterstein, de zoon van de Oostenrijkse procureur-generaal onder kanselier Dolfuss. Hij vluchtte in 1938 naar Frankrijk, maar werd daar met internering bedreigd. Hij is toen op voorspraak van oud-premier Colijn – een goede vriend van zijn vader – tot Curaçao toegelaten.

Uiteindelijk bleek het echter niet mogelijk voor de Antillen om het uiterst discriminatoire vluchtelingenbeleid te handhaven. De reden was de Duitse inval in Nederland.

Een 'vloedgolf' van vluchtelingen

Op 2 mei 1940 arriveerde het ss Ulysses van de KNSM in de haven van Christobal in de Panameense kanaalzone. Vandaar zette een groep Oostenrijkse en Duitse joodse vluchtelingen met Nederlandse visa voor Chili op 10 mei hun reis via het kanaal voort. Bij aankomst weigerden de Chileense autoriteiten echter om hen toe te laten omdat Nederland inmiddels door de Duitsers was bezet. De KNSM zag zich gedwongen hen tijdelijk in het quarantainestation te Balboa in de Panamese kanaalzone onder te brengen, samen met passagiers van de inmiddels gearriveerde stomers Hermes en Crijnssen, die om dezelfde reden waren gestrand.

Degenen die tussen de 500 en 900 dollar per persoon smeergeld konden betalen, kregen uiteindelijk visa voor Equador. Zeventien minder bemiddelde joden waren niet zo gelukkig.

Tegen de wil van gouverneur Wouters en de vluchtelingen – die betere emigratiekansen in de kanaalzone dachten te hebben –, dwong de KNSM met behulp van de Nederlandse regering hun toelating tot de Antillen af; de eilanden waren het dichtstbijzijnde onbezette Nederlandse grondgebied. Met de belofte van huisvesting en bewegingsvrijheid werden de zeventien op 19 juni onder politiegeleide aan boord van het ss Crijnssen gebracht, dat hen naar Willemstad zou vervoeren.

Achter prikkeldraad

Maar voor het schip Willemstad kon binnenvaren werden de vluchtelingen overgezet op de olietanker Baralt en op 6 juli naar het interneringskamp te Bonaire afgevoerd. Daar ontmoetten de ongelukkigen een tweede groep Duitse en Oostenrijkse joden die al voor de oorlog als arbeiders toegang tot de eilanden hadden verkregen en na de Duitse inval als 'vijanden' waren opgepakt. Hieronder bevonden zich onder andere de Antilliaanse vertegenwoordiger van een Nederlandse linnenfabrikant, een bediende van de Hollandse Bank Unie, een pijplasser, een oliewerker, en de populaire ex-KNSM fotograaf Sigismund (Fred) Fischer.

Op 10 mei 1940 maakte het niet uit of je joods was, Nederlands staatsburgerschap had aangevraagd, al eerder door de nazi's gevangen was gezet, of in het geval van één ongelukkige, de avond daarvoor van Venezuela voor zaken was gearriveerd. Duitsers en Oostenrijkers waren nu zonder uitzondering vijanden van de staat.

Gouverneur G.J.J. Wouters en zijn rechterhand procureur-generaal Th. van der Laan hadden daags tevoren al een gedetailleerde lijst van de staatsgevaarlijken opgemaakt. Toen om 12.30 uur 's nachts het gevreesde telegram uit Den Haag binnenkwam, handelden zij resoluut. Onder grote belangstelling van de bevolking haalden de mariniers 220 boze matrozen van de Duitse schepen in de havens af, terwijl de politie met assistentie van de Curaçaose burgermilitie 202 Duitsers en Oostenrijkers en 39 Nederlanders van

hun bed lichtten. Er waren 22 vluchtelingen bij: 11 Duitsers en 11 Oostenrijkers, waarvan 18 joden.

Er hebben zich in die vroege ochtend in Willemstad smartelijke taferelen afgespeeld. Ooggetuigen zagen vrachtwagens met arrestanten, velen vaak nog in pyjama of nachtjapon, door de stad rijden. De alombekende politiemann Nacho Polis moest zijn vriend Fred Fischer met getrokken pistool arresteren.

'Dat me dat nu moet overkomen met jou Fischer', verzuchtte hij geheel over zijn toeren.

'Houd dat ding toch omlaag. Zo is het veel te gevaarlijk', bezweerde Fred, vrezend om op elk moment door de bevende agent per ongeluk doodgeschoten te worden.

Aanvankelijk werden de Duitse en Oostenrijkse joden samen met de nazi's en NSB'ers opgesloten; een vijand was immers een vijand.

De echte vijanden reageerden al snel hun frustraties op de vluchtelingen af. Doodsbedreigingen waren aan de orde van de dag en sigaretten werden uitgedrukt op zonnebadende joden. Uiteindelijk zag gouverneur Wouters zich in november 1940 genoodzaakt de groepen te scheiden. De joodse mensen en de tegenstanders van het nazi-regime werden naar Plantage Guatemala overgebracht, waar hij hen uiteindelijk in maart 1942 beperkte bewegingsvrijheid zou schenken.²

De arrestaties, voor sommige vluchtelingen was het niet de eerste keer, moeten een traumatische ervaring zijn geweest. Op weg naar het gevang, door de bevolking uitgescholden, het gevoel van veiligheid wederom ontnomen.

De invasie van Nederland bracht de Duitse en Oostenrijkse joden niet alleen achter prikkeldraad maar ook op de rand van armoede. De Nederlandse oorlogswetgeving verbood financiële transacties tussen Nederlanders en vijandelijke onderdanen. Er kwam dus geen geld meer. Desondanks moesten de geïnterneerden zelf voor hun gevangenschap betalen.³

'For ten weeks, I was in a concentration camp in Germany, then I fled to

Interneringskamp op Bonaire.

Holland (January 1939), [where I] was again interned for over a year... Finally, ... I landed in Bonaire. For two and a half years, I do not earn money anymore, [and I] have lost everything in Germany ... I would personally be very obliged if you, recognizing and appreciating the explained circumstances, would pay me the sum of fl33.-, which for you ... is so little, but for me means so much'.

schreef Max Kywi in een poging geld van de KNSM terug te krijgen.

De Duitse en Oostenrijkse joodse eilandbewoners zagen hun bestaan eveneens bedreigd. Arnold Weinbergs' linnenzaak bijvoorbeeld, die hij na zijn pensionering van Lago Oil als oudedagsvoorziening had overgenomen, ging gedurende zijn afwezigheid failliet. Fred Fischers fotostudio deelde bijna hetzelfde lot. De geïnterneerde joden waren daarom al gauw op de liefdadigheid van de sefardische gemeente aangewezen.

Vijandelijke vreemdelingen

Het is duidelijk dat de internering van de Duitse en Oostenrijkse KNSM-joden en eilandbewoners een vergissing was. Waarom hield gouverneur Wouters ze desondanks achter prikkeldraad?

Het antwoord is simpel. Het was geen vergissing: Duitse en Oostenrijkse joden waren in de ogen van de gouverneur even gevaarlijk als hun fanatieke landgenoten.

'Die vluchtelingen, zowel mannen als vrouwen, hadden door brandstichting in de raffinaderijen en in de havens geheel Curaçao in vlammen kunnen doen opgaan' schreef hij aan de minis-

ter van Koloniale Zaken Welter.

Dit lijkt op paranoïa, maar men moet Wouters' opvatting in de historische context zien. De oud-militair beschouwde zich als de eenzame verdediger van een door Nederland genegeerde kolonie met een actieve NSB- en NSDAP-aanhang onder het personeel van de raffinaderijen.

'Het krioelde daar van de Duitsers', verzuchtte de gouverneur later. Hij zou tot aan het einde van de oorlog volhouden dat joden, vrijwillig of gedwongen, in Venezuela en Colombia onrust hadden veroorzaakt.

De gouverneur voelde zich in zijn opvattingen door het volk gesterkt. De Antillen waren zeer Oranjegezind en iedereen, inclusief de Portugees-joodse bevolking, vond aanvankelijk dat een Duitser een vijand was; jood of niet. Zelfs Mikvé Israel's rabbijn Jesurun Cardozo, later één van Wouters grootste opposanten, vond aanvankelijk dat de gouverneur juist had gehandeld. Het was jammer dat joden, waaronder leden van de congregatie, achter prikkeldraad op Bonaire zaten, aldus de rabbijn, maar het was niet anders.

Dit neemt niet weg dat mijn onderzoek heeft uitgewezen dat Wouters zich in zijn acties ook duidelijk door wrok en vooroordelen jegens deze joden heeft laten leiden; niet alleen vanwege hun nationaliteit maar ook om hun achtergrond. Uit de documenten spreekt een zekere voldoening over zijn acties tegen de joden. De gouverneur en procureur hadden, behalve het feit dat Europees-Nederlandse beleidsambtenaren over het

algemeen sowieso op hun lokale onderdanen neerkeken, een elitaire en ongerechtvaardigd lage dunk van het joodse deel der bevolking; Nederland wist wat goed voor de Antillen was.

Wouters was tevens van mening dat het volk hem diende en niet andersom. Dit had voor de oorlog al enkele malen tot botsingen met de joodse elite geleid. In één geval had de gouverneur slechts met moeite zijn gezicht kunnen redden, een vernedering die hij nooit te boven is gekomen.

Historici hebben op Wouters, recalcitrante houding gewezen in zijn reactie op de publieke opinie en op orders van hogerop. Die kwamen, zo vond de gouverneur, de eilanden niet ten goede. De gedwongen toelating van de knsm-vluchtelingen viel binnen dit kader. Zo ontsloeg de gouverneur een hoge functionaris die hij te verzoenend jegens de vluchtelingen vond en verving hem door een koloniale ijzervreter. Zijn interneringsbeleid was vol tegenstrijdigheden en vriendjespolitiek vierde hoogtij. Waar joodse eilandbewoners zich achter prikkeldraad bevonden, konden zeven Italianen vrij rondlopen; 86 vluchtelingen van door Duitsland bezet grondgebied die in november 1941 tijdelijk onderdak op de Antillen kregen, werden ook niet achter prikkeldraad gezet.⁴ Ironisch genoeg verdedigde Wouters zijn acties jegens de Italianen met het argument dat deze langdurige eilandbewoners niet staatsgevaarlijk waren gebleken, terwijl hij bij de joden hun probleemloze langduren-de eilandverblijf niet als een reden tot vrijlating zag.

Ook al zou het lot van de Duitse en Oostenrijkse vluchtelingen met de vervanging van gouverneur Wouters door Dr. Petrus Kasteel in juli 1942 aanzienlijk verbeteren – gouverneur Kasteel zou hen op 26 augustus van dat jaar toestaan onder zekere restricties het kamp op Bonaire te verlaten en naar Aruba en Curaçao terug te keren. Bijna twee jaar later werden hun werk- en bewegings-restricties opgeheven.

De groep is nooit volledig gerehabiliteerd. Nederland is daarom het enige geallieerde land dat tot aan het einde van de oorlog Duitse en Oostenrijkse Joden als vijanden zou blijven zien en heeft tot op heden geweigerd een financiële genoegdoening te betalen.

Alleen verantwoording aan God en de Kroon

Historici hebben gesuggereerd dat de vijandige opstelling van het gouvernement ten opzichte van Duitse en Oostenrijkse joodse vluchtelingen was ingegeven door de angst voor een toenemende stroom van vluchtelingen. Mijn onderzoek heeft echter uitgewezen dat dit onjuist is. Gouverneur Wouters en Kasteel hebben regelmatig, zij het met mondjesmaat, vluchtelingen binnengelaten. Doch dit betrof vooral Nederlanders in buitengewone omstandigheden of hen die een administratief-economische waarde voor de eilanden hadden. Alexander Silbigers vader was bijvoorbeeld een haveningenieur. Hij arriveerde op Curaçao in maart 1943, gevolgd door het eerste contingent joden die arbeidscontracten op Curaçao en Aruba hadden. Daarnaast hadden de Anrillen weinig van verdere hogere overheidsinmenging te vrezen gehad. Curaçao had zich tot een overslagplaats voor Nederlandse militairen ontwikkeld; Londen begreep dat er voor verdere vluchtelingen geen plaats was.⁵

De werkelijke reden dat gouverneur Kasteel de Duitse en Oostenrijkse joodse vluchtelingen en eilandbewoners wel beter behandeld doch nooit gerehabiliteerd heeft, is dat men hier domweg geen reden voor zag. De wet was de wet, en het was niet aan buitenstaanders om over haar juistheid te oordelen. In een brief aan een vluchteling schreef gouverneur Kasteel dat, hoezeer het hem leed deed joden te kwetsen, hij de wet op Curaçao was en alleen verantwoordig aan God en de Kroon verschuldigd was. Als de vluchteling dit niet kon accepteren dan moest hij zijn heil maar elders zoeken. De vroege vluchtelingen zijn dus slachtoffer van een vijandig politiek klimaat en een hooghartig, kleinzerig koloniaal beleid geworden. Dit is met name evident als men de

handelingen van de Commissie Regeling in Rechtsverkeer (Corvo) Willemstad in ogenschouw neemt.

Corvo zag erop toe dat legale en financiële transacties met de vijand de belangen van het Koninkrijk niet schaadden, en had dus direct controle over de financiën en economische activiteiten van de vluchtelingen. De commissie zetelde in Willemstad en bestond uit vooraanstaande Europese en lokale Nederlandse kolonialen. Ze waren van mening dat de knsm-vluchtelingen blij moesten zijn dat ze überhaupt waren toegelaten; ook al kleepte de oorlogswergeving hen sociaal-financieel geheel uit. De leden beschouwden elke kritiek op hun beleid als een uiting van disrespect en ondankbaarheid. Deze vluchtelingen moesten hun situatie met die van hun lotgenoten in Europa vergelijken. Klachten werden dan ook onmiddellijk en met duidelijke rancune afgestraft. Ook al trad Gouverneur Kasteel uiteindelijk tegen de uitwassen van Corvo's beleid op, hij heeft de commissie nooit hierover tot de orde geroepen.

Deze hooghartige koloniale houding maakte het voor de Joodse Gemeente praktisch onmogelijk verandering in de situatie van de vluchtelingen te brengen. Rabbijn Cardozo en de Parnassim (ouderlingen) van de anders zo invloedrijke congregatie Mikvé Israel waren niet in staat te onderhandelen: naar de mening van de gouverneur en van de procureur waren zij ongehoorwaardig en hypocriet.

'Naar mijn smaak teveel geweeklaag en gehuil om "Uw volk, dat 't zoo zwaar heeft" en "wiens land door buitenlanders is bezet" vooral als men na afloop de limousine's ziet, waarmee dit arme volk naar huis rijdt', schreef procureur van der Laan in zijn dagboek. 'Wat minder geweeklaag en wat meer daadkracht had mij beter bevalen.'

De Joodse Gemeente heeft zich daarom vooral met het onderhoud van de vluchtelingen beziggehouden. Rabbijn Cardozo heeft echter met behulp van internationale joodse en vluchtelingenorganisaties via het

Amerikaanse soldaten oefenen in de binnenlanden van Curaçao.

Kabinet in Londen enige veranderingen in het gouvernementele vluchtelingenbeleid weren te brengen. Maar de prijs daarvan was hoog: een slechte verhouding met het gouvernement.

Friendly Aliens?

Het was daarom aan de Duitse en Oostenrijkse Joden zelf om zich aan de wurggreep van de door het gouvernement toegepaste oorlogswetgeving te onttrekken; een haast onmogelijke opgave. Het ontbrak echter niet aan pogingen. Enkele vluchtelingen verzochten, als vijanden van de nazi's vanwege hun joodse origine, door Nederland als 'friendly aliens' beschouwd te worden; een nuance die het gouvernement ontging. Tot groot genoegen van gouverneur Wouters probeerden anderen in Britse militaire dienst te treden om zo het eiland te kunnen verlaten.

Vluchtelingen die konden bewijzen geen vijandelijk onderdaan te zijn, hadden het meeste succes. Drie van hen wisten hun Poolse afkomst te bevestigen en werden van de vijandelijke status ontslagen. De meest opvallende aanval op het koloniale vluchtelingenbeleid kwam van advocaat Govert Ginsberg die argumenteerde dat hij geen vijandelijk onderdaan kon zijn, omdat Duitsland hem zijn nationaliteit had ontnomen. Toen Corvo dit argument naast zich neerlegde omdat Dr. Ginsberg van geboorte een Duitser was, daagde deze de commissie voor

de rechter. Het gerechtshof schaarde zich aanvankelijk aan Corvo's zijde, doch de Hoge Raad vernietigde het vonnis in hoger beroep omdat het gouvernement inmiddels de Nederlands-Indische definitie van een vijandelijke vreemdeling had geadopteerd. Men beschouwde een Duitser of Oostenrijker als een vijandelijke vreemdeling voor zolang de persoon geïnterneerd was.

Omdat gouverneur Kasteel de vluchtelingen op 26 augustus 1942 naar Curaçao en Aruba had laten terugkeren, was Dr. Ginsberg nu een vrij man.

Maar de lange arm van het koloniale bewind sloeg snel en onverbiddelijk toe.

'[Het] gaat het niet aan, dat vreemdelingen hier op Curaçao hetzij rechtstreeks, hetzij door tussenkomst van den Heer Rabbijn ... de wet voor-schrijven', klaagde een beleidsambtenaar.

Eén streep van de pen bracht Dr. Ginsberg en de andere 'statenlozen' weer onder controle van procureur van der Laan en Corvo. De commissie beschouwde advocaat Ginsbergs rechtzaak als een persoonlijke aanval en formuleerde vervolgens regels en restricties die het onnodig moeilijk maakten voor de vluchtelingen werk te vinden of te behouden.

'... [I]t appeared to me as if [the Commission] took a list of the ... men, noticed their different vocations, trades or professions, and put a bann (sic) on these, to prevent us from earning a living', klaagde één van hen.

Ten slotte

Het vluchtelingenklimaat op de Antillen zou uiteindelijk verbeteren. Men zag het einde van de oorlog naderen en de bemiddeling van de joodse industrieel Bernhard van Leer had resultaat. Als succesvolle Nederlandse zakenman met een bedrijf op Curaçao had Van Leer het overwicht en het vertrouwen van het Gouvernement dat rabbijn Cardozo en de Parnassim zo heerlijk misten. Door Van Leers bemiddeling hief gouverneur Kasteel, om de verhouding tussen het Gouvernement en de Joodse Gemeente te verbeteren, in maart 1944 de restricties tegen de vluchtelingen op en hij stond toe dat zij onder toezicht van een commissie van joodse notabelen werden gesteld (Corvo behield de financiële controle).

De vluchtelingen zijn na de oorlog echter nooit gerehabiliteerd noch hebben zij een financiële compensatie voor hun verliezen gekregen.⁶ Velen binnen het Gouvernement vonden dat zij nooit op de Antillen hadden moeten worden toegelaten.

Noten

- 1 Op 8 juni 8 1929 plunderde Venezuelaanse verzetstrijder Rafael Simon Urbina met 45 revolutionairen Curaçao. Men ontvoerde de gouverneur en een grote hoeveelheid wapens en geld buit.
- 2 Dit na grote druk van Londen, lokale en internationale vluchtelingenorganisaties
- 3 De KNSM betaalde het Gouvernement fl 0,50 per vluchteling, per nacht, doch verhaalde dit later op de vluchtelingen.
- 4 Zij werden in het oude Quarantaine gebouw ondergebracht en mochten onder politiekeleide Willemstad bezoeken.
- 5 Het plan was deze joden naar Suriname af te schepen. Maar omdat de bouw van een kamp vertraagd was, is een groot aantal van hen naar Jamaica gebracht, waar de Britten ruimte overhadden in een kamp dat aanvankelijk voor de inwoners van Gibraltar was gebouwd.
- 6 Een vluchteling heeft met moeite vergoeding kunnen krijgen voor een verrekijker en fototoestel dat het leger hem had ontnomen en vervolgens was kwijtgeraakt.